

Ohrožené druhy denních motýlů v Ústeckém kraji

Čížek O. & Marhoul P. (2018): Ohrožené druhy denních motýlů v Ústeckém kraji. – Ústecký kraj, Ústí nad Labem. 62 pp. ISBN 978-80-88140-13-9 (brožováno).

Nedávno vyšle unikátní čtyřsetstránkové monografii nazvané prostě „Denní motýli v Ústeckém kraji“ (ed. Ústecký kraj, 2019) předcházela o rok dříve vydaná knížka, jejíž propagaci kupodivu byla věnována jen minimální pozornost. Stejnou autorskou dílnu, a tedy i obsahovou příbuznost obou publikací není těžké zjistit. Přesto je i menší z obou publikací zajímavá a z hlediska odborné veřejnosti i zájemců o přírodu severozápadních Čech vůbec nejde o zanedbatelný počín. Hloubka zpracování tématu a zřejmě i cílová skupina čtenářů jsou však od zmíněné monografie poněkud odlišné. Proto bych na ni zde rád upozornil.

Záměr, který vedl k přípravě recenzované knížky, autoři výslovně neuvádějí. Z úvodního textu (str. 6–12), rozsahu a uspořádání vlastní hlavní stati, která je věnována jednotlivým druhům motýlů (str. 13–61), i z bohatého grafického doprovodu a menšího formátu (A5, tedy 21 × 14,8 cm) je však zřejmé, že jde o popularizační příručku určenou poučeným laikům. Z tohoto pohledu je na ni třeba nahlížet. Oba hlavní autoři podpořilo sedm kolegů svými fotografiemi a další tři spolupracovníci v textové části. Graficky je kniha dobře zpracovaná; o úroveň grafiky i o tisk se postarala osvědčená ústecká firma Imagine Media. Obálka je ze silnějšího natíraného papíru, lepená vazba působí dobře a bytelně. Po jazykové stránce se publikace jeví pečlivě připravená; chyby či drobné neobratnosti ve vyjadřování jsou zcela ojedinělé.

Odbornou náplň textů hodnotit nechci; protože jde o práci v podstatě téhož autorského kolektivu jako u již zmíněné rozsáhlejší a odborně zaměřené práce z roku 2019, jsou základní informace a jejich vyhodnocení obdobné. (Pro detailní pohled na zpracování rozšíření a ochrannářské problematiky zde uvedených ohrožených druhů proto odkazuji na velmi podrobnou recenzi známého lepidopterologa Jiřího Vávry – viz Sborník Oblastního muzea v Mostě, 40: 160–163, 2020). Z pohledu biologa, který má k motýlům podstatně dále než specialisté, oceňuji, že se v obsahu lze snadno dozvědět nejen o samotných druzích ohrožených denních motýlů v regionu, ale také podstatné informace o jejich životním prostředí a nárocích. Publikaci navíc lze náhodně otevřít prakticky na kterékoliv straně a s chutí se do ní začíst – a to i opakovaně.

Kritéria výběru druhů byla jednoduchá: do publikace jsou zahrnuty druhy evidované v aktuálním červeném seznamu bezobratlých České republiky (Příroda, 36: 1–612, 2017), které žijí v Ústeckém kraji. Je to výběr jistě rozumný, neboť dosud platná prováděcí vyhláška č. 395/1992 Sb. k zákonu o ochraně přírody, existující již plných 31 let, chrání jen nepatrnou část zde uvedených druhů, a – nejen pro motýly – je bohužel beznadějně zastaralá. Práce tak přehledně zachycuje druhové spektrum motýlů s denní aktivitou, kteří jsou skutečně ohroženi na území Ústeckého kraje.

Všech 61 druhů motýlů a vřetenušek je řazeno sestupně v tomto pořadí: kriticky ohrožené druhy (kategorie CR – 5 druhů), ohrožené druhy (EN – 12), zranitelné druhy (VU – 20) a téměř ohrožené druhy (NT – 24). V hlavní části publikace je každý uvedených druh shora uvozen příslušným barevným proužkem s uvedeným stupněm ohrožení (CR – červeně, EN – okrově, VU – žlutě atd.).

Práce má jasnou strukturu a je přehledná. I když je její prostor využit úsporně, uvítal bych doplnění o rejstříky druhů (odborný i český). Vešly by se na třetí (prázdnou) stranu obálky. Každému druhu je věnován stejný prostor. Úsporný text vždy zahrnuje základní bionomické informace, rozšíření (u hojnějších druhů alespoň rámcově) a ohrožení druhu a jeho populační trend. Alespoň v některých

případech by také bylo vhodné uvést donedávna používaná synonyma popsanych druhů. Každý kriticky ohrožený, ohrožený a zranitelný druh (CR, EN, VU) je vyobrazen jednou fotografií pokrývající téměř polovinu stránky; doplňuje ji menší záběr zachycující typické prostředí konkrétní lokality. Tyto nejvíce ohrožené skupiny mají pro každý druh přiděleny celou stranu. Druhům téměř ohroženým (NT) je věnován poloviční prostor a na každý vyšla jen jedna reprezentativní fotografie druhu. Knížku uzavírá přehled použité literatury a internetových zdrojů; opomenuty nejsou ani klíčové biologické databáze.

Velmi přínosná je však také úvodní část publikace – zvláště pro jinak zaměřené biology a ochranáře. Čtenář se zde dozví o významu motýlů jako bioindikátorů změn v krajině, stejně tak i o hlavních příčinách současného ohrožení řady jejich druhů u nás. Správně a bez zbytečných emocí jsou popsány mechanismy jejich dlouhodobého ústupu – a to historické (změna využívání krajiny a tím i její struktury, stejně jako lesního hospodářství) i současné (uniformní velkoplošné hospodaření na loukách podporované státními dotacemi). Výstižně a v souvislostech se tak čtenář dozví o příčinách dlouhodobého úbytku biotopů motýlů. Jasně je popsáno, které biotopy jsou ohrožené i jak je třeba na nich hospodařit. Autoři upozorňují na klíčový nedostatek nynějšího obhospodařování luk, navíc bohatě podporovaný zemědělskými dotacemi. (Podobně učinili sice již i při jiných publikačních příležitostech ale právě u popularizační literatury není takových upozornění zřejmě nikdy dost.) Tento zvláště závažný chybný systémový krok programově ohrožuje řadu druhů denních motýlů a celkově poškozují druhovou bohatost luk. Ekonomicky zaměřená uniformní seč velkých ploch v minimální době je při likvidaci diverzity života luk bohužel zjevně velmi účinná. Krom toho se v publikaci také dočteme o významu a potřebnosti vytváření tzv. červených seznamů ohrožených druhů a potřeby jejich aktualizace. Zdůrazněna je i relativní zachovalost přírody Ústeckého kraje v kontextu České republiky. To je jistě dobře, neboť právě na tuto skutečnost se dosud mnohdy zapomíná.

Náklad díla mi není znám (není v publikaci uveden, což je jeden z nešvarů moderní doby), ale jelikož jsem se před časem k této knížce sám dostal takřka v minutě dvanácté, předpokládám, že je již rozebraná. Zájemcům z řad veřejnosti tak bude dostupná asi pouze v knihovnách (spíše speciálně zaměřených). Na tomto místě se proto chci přimluvit u vydavatele, aby recenzované dílo zpřístupnil na své webové stránce alespoň v digitální podobě ve formátu PDF. Jak je to snadné, přehledné a užitečné (!!), je vidět už při první návštěvě webové stránky příslušného státního úřadu sousedního Svobodného státu Sasko, v části věnované přírodě a biologické rozmanitosti (Natur und biologische Vielfalt; přímý odkaz je: <https://www.natur.sachsen.de/rote-listen-20573.html>). Zde zvolený způsob zpřístupnění takových prací je podle mne ideální a přímo se nabízí k napodobení. Protože jde o publikaci vydanou z veřejných peněz, neměl by to být problém. Tato v mnoha ohledech pozoruhodná práce, která je určená k propagaci ochrany nápadně a populární skupiny ohrožených druhů organismů, by si jistě zasloužila širší rozšíření, a protože jde o daňovými poplatníky hrazenou práci, jistě také intenzivní a neomezenou distribuci. Zároveň připojuji přání, aby Krajský úřad, jmenovitě Odbor životního prostředí a zemědělství, pokračoval ve vydávání podobných příruček, které bezesporu nezapadnou mezi reklamní letáky, ale naopak rozšíří povědomí a znalosti o sice ohrožené, ale přesto dosud žijící cenné přírodě kolem nás.

Na závěr bych si přál, aby se podmínky našich (nejen) ohrožených denních motýlů, v nichž dosud žijí či přežívají, v dohledné době podstatně zlepšily. A současně vyslovuji přání, aby tato práce byla jednou z posledních, které tyto krásné a biologicky velmi zajímavé bezobratlé (nejen) v našem regionu uvádí jako více či méně ohrožené na bytí. Autorskému kolektivu i uživatelům příručky pak přeji, aby ještě za svého života viděli zásadní obrat v biologii krajiny u nás – a nejen v Ústeckém kraji.

Vít Joza